

Kungl. Vetenskapsakademien har till uppgift att främja vetenskaperna och stärka deras inflytande i samhället.
The Royal Swedish Academy of Sciences has as its aim to promote the sciences and strengthen their influence in society.

Debatt: När forskningsstatsningen blev regionalpolitik

Regeringens storsatsning på forskning ledde till gigantiska höjningar för små högskolor och knappt något till universiteten där den främsta forskningen bedrivs, skriver debattörer från Kungl. Vetenskapsakademien.

Regeringen slog i forskningspropositionen för 2021-2024 fast att "Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en ledande kunskapsnation". Man betonade betydelsen av forskningsmiljöer av högsta kvalitet, och beskrev hur en storsatsning på höjda basanslag till lärosätena skulle stärka den fria forskningen och ge dem möjlighet till strategiska prioriteringar och kvalitetshöjningar. Men den nyligen framlagda vårändringspropositionen talar ett annat språk.

Vårändringspropositionen omsätter forskningspropositionens ambitioner i ekonomisk verklighet. Det visar sig nu att de höjda basanslagen i praktiken bara är riktade till en del av sektorn – den del där minst forskning bedrivs. Vinnare blir små högskolor med begränsad forskningsverksamhet. För Högskolan i Kristianstad höjs basanslaget med 40 procent och för Högskolan i Halmstad med 27 procent, närmast gigantiska höjningar i myndighetsverige. Bland de mest lyckosamma finns också Högskolan i Dalarna, Södertörns högskola och Högskolan Väst, med höjningar på 19-27 procent. Tillsammans delar de här lärosätena på 115 miljoner kronor i årets vårändringsbudget.

För universiteten blev det en tummetott. De fem svenska universitet som rankas bland världens 200 främsta får en genomsnittlig anslagshöjning på 2.4 procent, och de ligger i botten på listan över storleken på de ökade forskningsmedlen. Det är Karolinska Institutet samt universiteten i Stockholm, Uppsala, Göteborg och Lund. Antalet professorer vid dessa universitet är 10 gånger fler än vid de nämnda högskolorna, antal sakkunniggranskade publikationer 20 gånger fler och antal studenter som erhållit doktorsexamen under 2020 var 60 gånger fler. Om man kopplar deras höjning på någon enstaka procent med inflationen, den "snåla" modellen för pris- och löneuppräknings och den generella besparingen på svenska myndigheters förvaltningsanslag, så blir det i praktiken ingen höjning alls.

Hur kunde det bli så här? Ett skäl är att staten baserar en stor del av tilldelade forskningsmedel på antalet grundutbildningsstudenter som varje lärosäte har. För varje helårsstudent har man tidigare fått 12 000 kronor i basanslag till forskning och nu höjs ersättningen till 17 500 kronor. Högskolor med liten forskning och relativt stor grundutbildning tjänar förstås på detta. Bland dem finns de som har stora utbildningsvolymerna, till exempel grundutbildning av sjuksköterskor, förskollärare och andra professionsutbildningar. Förlorar gör lärosäten med tydligare forskningsprofil. Där bedrivs merparten av landets medicinska, tekniska och naturvetenskapliga forskning. Och på grund av bristande basfinansiering arbetar många av deras forskare under otillfredsställande villkor, med osäkra anställningsförhållanden.

För lärosätena är det alltså viktigt att kunna redovisa ett stort antal studenter i sin grundutbildning. I dagarna har det till exempel visat sig att Högskolan Väst "outsourcat" fastighetsmäklarutbildning till ett privat företag men räknat in mäklarstudenterna i sin egen statistik. Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har i en färsk rapport konstaterat att detta är ett försök att kringgå gällande författningar. Även andra lärosäten har anmälts för liknande tveksamheter, och UKÄ kommer att granska flera av dem.

Men grundutbildningsvolymerna kan inte förklara hela fördelningen av de 720 miljonerna. Regeringen använder också ett system för att fördela en del av kakan i konkurrens, baserat på kvalitetskriterier. Men konkurrensen är inte fri. Innan "tävlingen" startar delas lärosätena in i tre kategorier: högskolor, nya universitet och gamla universitet. Deras prestationer jämförs endast inom respektive kategori. Det här kan innebära att ett universitet som presterar bättre än ett annat universitet eller högskola trots det får sämre utdelning i den kvalitetsbaserade tilldelningen. Det är inte öppen konkurrens. Och det är olyckligt att regeringen inte redovisar de beräkningar man använt som underlag för sin fördelning av pengar.

Vad ligger då bakom fördelningen av basanslagen? Det är ingen hemlighet att det under en längre tid varit starka regionalpolitiska påtryckningar för att bygga ut högskolor och inrätta universitet i olika delar av landet. Regionalpolitiska behov anfördes när regeringen beslöt att upphöja Mälardalens högskola till universitet, och nu fortsätter man på den inslagna vägen. I vårändringsbudgeten är det en rad mindre högskolor i Syd- och Mellansverige som är vinnare. Det tycks knappast vara forskningsministerns ambition att premiera kvalitet i forskningen som slår igenom. Umeå universitet, där den upptäckt som belönades med 2020 års Nobelpris i kemi gjordes, får 1,62 procent ökning – lägst bland alla lärosäten i Sverige – medan Mälardalens högskola, som av domstol tvingats betala skadestånd för undermålig utbildning, får 14,4 procent.

Vi menar att regeringen i stället bör bejaka en rollfördelning i det svenska högskolelandskapet. Högskolorna som finns över hela landet svarar för en stor del av den viktiga grundläggande högskoleutbildningen. Men om Sverige ska vara en ledande forskningsnation behövs det också stora forskningsuniversitet där internationellt ledande forskare kan arbeta i nätverk och med tillgång till högspecialiserad utrustning. Det utesluter inte att det bedrivs forskning vid andra högskolor inom specifika områden, särskilt sådana med regional relevans. Det gäller alltså att statsmakterna tillgodoser behoven både vid högskolorna och forskningsuniversiteten. Därför räcker det inte att som nu bara höja basanslagen till en del av sektorn.

Med fördelningen i vårändringspropositionen skickar regeringen helt andra signaler till forskarvärlden än den ambitiösa målsättning som angavs i forskningspropositionen för några månader sedan. Om målet fortfarande är att Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings-

och innovationsländer kan inte regionalpolitiken få styra fördelningen av våra offentliga forskningsresurser.

Göran K. Hansson

ständig sekreterare vid Kungl. Vetenskapsakademien

Hans Ellegren

vice preses vid Kungl. Vetenskapsakademien

Debattartikeln var publicerad i Svenska Dagbladet 2021-05-25.